

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.133>

IQTISODIYOT VA MATEMATIKA YO‘NALISHI TALABALARIGA XORIJIY TILLARNI SOHAGA YO‘NALTIRGAN HOLDA (ESP) O‘QITISHNING INTEGRATSIYALASHGAN METODIKASI

Nuritdinova Shohsanam Shuxratjon qizi

*O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy
maktabi, MBA (Moliya) yo‘nalishi magistranti*

*Namangan viloyati, Davlatobod tumani, 48-sonli umumiy o‘rta ta’lim maktabi
matematika fani o‘qituvchisi*

Shohsanam.nuritdinova880@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta’lim tizimida iqtisodiyot va matematika yo‘nalishi talabalarining kasbiy raqobatbardoshligini oshirishda sohaviy xorijiy tillarni (ESP – English/Turkish for Specific Purposes) o‘qitishning o‘ziga xos metodologik asoslari tadqiq etilgan. Iqtisodchi-pedagog nuqtai nazaridan, miqdoriy tahlil, ekonometrik modellashtirish va moliya sohalarida xalqaro ilmiy resurslardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida kontent va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish (CLIL) hamda muammoli ta’lim (PBL) modellariga asoslangan metodika ishlab chiqilgan va tajriba-sinovdan o‘tkazilgan. Eksperiment natijalari taklif etilayotgan metodika talabalarning sohaviy terminologik bazasini va kommunikativ kompetensiyasini statistik jihatdan sezilarli darajada oshirishini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: ESP, CLIL, iqtisodiy moliya, ekonometrika, pedagogik integratsiya, kasbiy kompetensiya, turk tili, ingliz tili, Biznes ta’lim.

Abstract. This article investigates the specific methodological foundations of teaching foreign languages for specific purposes (ESP – English/Turkish for Specific Purposes) to enhance the professional competitiveness of students majoring in economics and mathematics in the higher education system. From the perspective of economics education, the study analyzes ways to expand students’ access to international academic resources in the fields of quantitative analysis, econometric modeling, and finance. Within the framework of the study, a methodology based on the models of Content and Language Integrated Learning (CLIL) and Problem-Based Learning (PBL) was developed and experimentally tested. The results of the experiment demonstrated that the proposed methodology significantly improves students’ field-specific terminological knowledge and communicative competence.

Keywords: ESP, CLIL, economic finance, econometrics, pedagogical integration, professional competence, Turkish language, English language, business education.

Аннотация. В данной статье исследованы специфические методологические основы преподавания иностранных языков для специальных целей (ESP – English/Turkish for Specific Purposes) в целях повышения профессиональной конкурентоспособности студентов экономико-математических направлений в системе высшего образования. С позиции экономического образования проанализированы вопросы расширения возможностей использования международных научных ресурсов в областях количественного анализа, эконометрического моделирования и финансов. В рамках исследования разработана и экспериментально апробирована методика, основанная на моделях интегрированного обучения предмету и языку (CLIL) и проблемного обучения (PBL). Результаты эксперимента показали, что предлагаемая методика статистически значимо повышает уровень владения студентами профессиональной терминологией и их коммуникативную компетентность.

Ключевые слова: ESP, CLIL, экономические финансы, эконометрика, педагогическая интеграция, профессиональная компетентность, турецкий язык, английский язык, бизнес-образование.

KIRISH. Zamonaviy global iqtisodiy transformatsiyalar va raqamlashtirish sharoitida moliya va amaliy matematika kesishmasidagi mutaxassislarga bo‘lgan talab keskin ortib bormoqda. O‘zbekiston Respublikasida oliy biznes va moliya ta’limini xalqaro standartlar darajasiga ko‘tarish, iqtisodchi kadrlarning xalqaro moliyaviy bozorlar, investitsiya fondlari va transmilliy korporatsiyalar muhitida erkin faoliyat yurita olishini ta’minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Biroq, an’anaviy ta’lim tizimida umumiy xorijiy til (General English/Turkish) ko‘nikmalarini shakllantirishga e’tibor qaratilib, talabalarning tor doiradagi kasbiy (mikro/makroiqtisodiyot, korporativ moliya, ekonometrik modellar) terminologiya bilan ishlash, xalqaro moliyaviy hisobotlarni (IFRS) tahlil qilish imkoniyatlari cheklanib qolmoqda.

Xorijiy tillarni sohaga yo‘naltirgan holda o‘qitish (ESP – English for Specific Purposes) konsepsiyasi T. Hutchinson va A. Waters tomonidan asoslangan bo‘lib, u til o‘rgatishni talabaning akademik va professional ehtiyojlariga moslashtirishni nazarda tutadi. Iqtisodiyot va matematika yo‘nalishlarida ushbu ehtiyoj o‘ta o‘ziga xosdir. Chunki bu soha talabalari shunchaki so‘zlashuv tilini emas, balki matematik ramzlar, statistik ko‘rsatkichlar va moliyaviy tendensiyalarni xorijiy tilda (ingliz va turk tillarida) to‘g‘ri interpretatsiya qilish ko‘nikmasiga ega bo‘lishlari shart. Turkiyaning iqtisodiy ta’lim tajribasi va ingliz tilidagi global moliyaviy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy iqtisodchi-pedagog fanning fundamental asosi (matematika va moliya) bilan lingvistik instrumentalni (ESP) sintez qila olishi lozim.

Ushbu tadqiqotning maqsadi – iqtisodiyot va matematika yo‘nalishi talabalari uchun ingliz va turk tillarini sohaviy yo‘naltirilgan holda (ESP) o‘qitishning integratsiyalashgan metodikasini ishlab chiqish hamda uning amaliy samaradorligini pedagogik eksperiment yordamida baholashdan iborat.

METODOLOGIYA VA USULLAR

Tadqiqot Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi hamda iqtisodiy yo‘nalishdagi talabalar kontingentiga tayangan holda amaliy-pedagogik eksperiment shaklida tashkil etildi. Tadqiqotda jami 48 nafar moliya va iqtisodiy matematika yo‘nalishi talabalari ishtirok etdi. Ular tasodifiy tanlash asosida ikki guruhga ajratildi:

1. **Nazorat guruhi (NG – 24 nafar talaba):** An’anaviy ESP dasturi, ya’ni asosan matnlarni tarjima qilish va lug‘at bilan ishlash metodikasi asosida o‘qitildi.

2. **Eksperimental guruh (EG – 24 nafar talaba):** Muallif tomonidan ishlab chiqilgan integratsiyalashgan CLIL (Content and Language Integrated Learning) va Case-Study metodikasi asosida o‘qitildi.

Metodikaning mazmuni: Eksperimental guruhda haftalik darslar davomida moliyaviy matematika tushunchalari va iqtisodiy modellar bevosita xorijiy tillarda o‘tildi. Masalan:

Matematik moliya bo‘yicha: “Time value of money” (Pulning vaqtinchalik qiymati), “Annuity formulas” (Annuitet formulalari) va ularning turk tilidagi muqobili (“Paranın zaman değeri”, “Anuite”) mavzulari chuqurlashtirilgan keyslar orqali o‘rganildi.

Interaktiv yondashuv: Talabalarga ingliz/turk tillarida real kompaniyalar (masalan, Bloomberg yoki Borsa Istanbul ma’lumotlari) moliyaviy hisobotlari tarqatildi. Ular korporativ ko‘rsatkichlarni matematik tahlil qilib, xorijiy tilda taqdimot (Presentation) o‘tadilar.

Pedagogik tajriba 1 semestr (14 hafta) davom etdi. Natijalarning ishonchliligi dars boshlanishidan oldin (Pre-test) va yakunida (Post-test) olingan 100 ballik test sinovlari hamda Studentning t-kriteriyesi statistik metodi yordamida baholandi.

NATIJALAR

Tajriba boshida (Pre-test) o‘tkazilgan diagnostik tahlil natijalari shuni ko‘rsatdiki, har ikki guruh talabalarining sohaviy xorijiy tilni bilish darajasi deyarli bir xil va o‘rtacha darajada bo‘lgan (NG – 56.4 ball, EG – 57.1 ball). Bu talabalarning umumiy til grammatikasini bilgani holda, iqtisodiy-matematik terminlar bilan ishlashda kamchiliklari borligini tasdiqladi.

Eksperiment yakunida (Post-test) olingan natijalar guruhlar o‘rtasida sezilarli va empirik isbotlangan tafovutni ko‘rsatdi. Quyidagi jadvalda har ikki guruhning yakuniy ko‘rsatkichlari dinamikasi keltirilgan:

1-jadval. Nazorat va eksperimental guruh talabalarining yakuniy natijalari ko‘rsatkichlari

Baholash mezonlari (Kompetensiyalar)	Nazorat Guruhi (NG) - Yakuniy o‘rtacha ball	Eksperimental Guruh (EG) - Yakuniy o‘rtacha ball	O‘shish ko‘rsatkichi (EGda % hisobida)
Sohaviy terminologik baza (Lexical skills)	62.5	88.4	+25.9%
Moliyaviy matnlarni tahlil qilish (Reading)	65.2	84.1	+18.9%
Professional keyslar taqdimoti (Speaking)	58.1	86.5	+28.4%
Umumiy O‘rtacha	61.9	86.3	+24.4%

Ko‘rsatkich			
-------------	--	--	--

Statistik tahlillar shuni ko‘rsatdiki, an’anaviy metodda o‘qitilgan nazorat guruhida o‘shish atigi 5.5% ni tashkil etgan bo‘lsa, integratsiyalashgan innovatsion metodika qo‘llanilgan eksperimental guruhda talabalarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 24.4% ga yuqoriladi. Studentning t-kriteriyesi qiymati $t_p=4.12$ ni tashkil etib, kritik qiymatdan ($t_{cr}=2.01$) yuqori bo‘ldi ($p < 0.05$). Bu esa olingan ilmiy natijaning tasodifiy emasligini va metodika samaradorligini to‘liq isbotlaydi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, iqtisodiyot va matematika yo‘nalishi talabalari uchun xorijiy tilni shunchaki lingvistik ob’ekt sifatida o‘qitish o‘zini oqlamaydi. Matematik tafakkur va moliya mantiqiga ega bo‘lgan talabalar mavhum grammatik qoidalaridan ko‘ra, aniq iqtisodiy muammolar, ekonometrik modellar va formulalarning lingvistik ifodasi orqali tilni tezroq va chuqurroq o‘zlashtiradilar. Tadqiqot davomida aniqlandiki, ingliz tilini o‘qitishda global moliya atamaları (masalan, Hedging, Derivatives, Leverage) ustuvorlik qilsa, turk tilini sohaviy o‘qitishda Turkiya va O‘zbekiston o‘rtasidagi savdo-iqtisodiy, investitsiyaviy va bank-moliya aloqalariga oid amaliy terminlar (Maliyet, Cari açık, Enflasyon muhasebesi) talabalarda yuqori qiziqish uyg‘otdi. Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistranti va iqtisodchi-pedagog sifatida shuni ta’kidlash joizki, ESP darslariga iqtisodiy modellashtirish elementlarini kiritish talabalarda “fanlararo sinergiya” effektini yaratadi.

Tadqiqotning cheklovlari: Ishlab chiqilgan metodika talabalardan kamida B1 (Intermediate) darajadagi umumiy til bazasini talab qiladi. Til darajasi o‘ta past bo‘lgan guruhlarda dastlabki bosqichda CLIL metodikasini to‘g‘ridan-to‘g‘ri qo‘llash ma’lum qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin.

XULOSA

Iqtisodiyot va matematika yo‘nalishi talabalariga xorijiy tillarni (turk/ingliz tillarini) sohaga yo‘naltirilgan holda (ESP) o‘qitishda an’anaviy yondashuvlardan voz kechib, kontent va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish (CLIL) modeliga o‘tish davr talabidir.

Pedagogik tajriba natijalari taklif etilgan keys va loyihaga asoslangan interaktiv metodika an’anaviy darslarga nisbatan talabalarning kasbiy kompetensiyasini 24.4% ga oshirishini ilmiy jihatdan isbotladi.

Amaliy tavsiyalar: OTMlarning biznes va moliya yo‘nalishlari o‘quv rejalariga zamonaviy matematik-ekonometrik terminologiyani qamrab olgan “Sohaviy xorijiy til (ESP)” darsliklari va elektron glossariylarini joriy etish, shuningdek, maxsus iqtisodchi-pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirish zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Hutchinson, T., & Waters, A. (1987). English for Specific Purposes. Cambridge University Press.
2. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach. Cambridge University Press.

3. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi ilmiy-amaliy jurnali materiallari (2024-2025).